OPEN OF DICHT

Publicatie/Dossier vervolgpagina

Waar het tijdens de eerste lockdown glashelder was dat naast musea en theaters ook alle bibliotheken hun deuren moesten sluiten, ontstond tijdens de tweede lockdown discussie. De roep om aandacht voor het belang van de bibliotheek voor kwetsbare groepen groeide. Welke functies konden wel ontplooid worden en welke niet? En hoe verhield deze discussie zich tot de besluitvorming in andere landen?

Tijdelijke sluiting bibliotheek omstreden

Het was een van de meest omstreden besluiten rondom de verzwaarde lockdown die het kabinet begin november 2020 doorvoerde: de sluiting van de bibliotheek. Zowel coalitie- als oppositiepartijen wezen de premier op woensdag 4 november, de avond van de sluiting, op de belangrijke sociale functies van de bibliotheek. Deze instelling vervult niet alleen de functie van boekenuitleenpunt, maar is ook een plek voor huiswerkbegeleiding, een loket voor mensen met schulden en andersoortige problemen en een studeerplek voor jongeren die zich thuis lastig kunnen concentreren, betoogde men (Du Pré, 2020).

Roep om uitzondering voor bibliotheken en buurthuizen

Toch was die sociale functie in de ogen van premier Mark Rutte juist het probleem. In de bibliotheek komen te veel mensen samen. Aanvankelijk wilde hij daarom alleen de uitleenfunctie van de bibliotheek doorgang laten vinden. Een motie van GroenLinks-leider Jesse Klaver zorgde echter voor verandering (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2020). In deze motie bepleitte Klaver dat de nieuwe coronamaatregelen sociaal en economisch zwakkere mensen onevenredig zwaar troffen en dat de

sluiting van bibliotheken en buurthuizen daar nog eens een schepje bovenop deed. Mensen met weinig middelen om andere activiteiten te ontplooien nemen vaak hun toevlucht tot deze plekken. Klaver verzocht daarom de regering geen generieke sluiting van buurthuizen en bibliotheken door te voeren.

Bibliotheek toch beperkt open

De motie werd unaniem aangenomen en Rutte ging overstag. De vrije inloop van bezoekers bleef echter verboden: de uitzonderingspositie van de bibliotheek was enkel gericht op specifieke doelgroepen. In de ochtend van 5 november vond vervolgens een overleg plaats tussen de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en de vier grote bibliotheken van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Daarin werden de plannen besproken voor een mogelijke heropening. Vanwege de grote verschillen op lokaal en regionaal niveau bleek een algemene vertaling van de motie Klaver niet mogelijk. Daarom adviseerde de VOB haar leden de maatschappelijke vraag te onderzoeken en, in overleg met de veiligheidsregio, de dienstverlening daarop af stemmen. Hierbij kon bijvoorbeeld gedacht worden aan educatieve programma’s voor kleine groepen, het beschikbaar stellen van studieplekken, kleinschalige bijeenkomsten voor kwetsbare inwoners en spreekuren. In alle gevallen was reserveren noodzakelijk. Ook benadrukte de VOB dat het slechts ging om een periode van twee weken, en dat het dus onrealistisch was in die korte periode een geheel aangepaste dienstverlening op te tuigen. Verder onderstreepte de brancheverenigingen het belang van zowel interne als externe communicatie over deze aangepaste dienstverlening (VOB, 2020).

Bibliotheken gaan wisselend om met aanpassingen

Bibliotheken reageerden verschillend op de aangepaste maatregelen. Zo liet de bibliotheek van Rotterdam weten te wachten op de verdere maatregelen van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond en alleen de online activiteiten voort te zetten. De OBA ging kijken naar het aanbieden van educatieve programma's, studieplekken op basis van reservering en dagbesteding voor kwetsbare bewoners. In het opzetten van een afhaalservice zag de bibliotheek voor zo’n kort tijdsbestek minder prioriteit. Ook de hoofdvestigingen in Den Haag tuigden geen uitleenservice op; wel keek men naar de mogelijkheid om die service kleinschalig in regiovestigingen op te zetten. De Bibliotheek Utrecht hield een aantal vestigingen open om boeken in te leveren en zette reeds gemaakte reserveringen vast (RTL Nieuws, 2020).

Aandacht voor maatschappelijke bibliotheekfuncties

Hoewel de snelle schakeling veel bibliotheken kopzorgen bezorgde, groeide tegelijkertijd waardering voor de positieve kant van het geheel. Door alle media-aandacht leek meer dan ooit aandacht voor de veelheid aan maatschappelijke functies die de bibliotheek vandaag de dag ontplooit – een verscheidenheid waarover onder burgers nog steeds veel onwetendheid bestaat. Daarnaast werd bibliotheken tijdens de gedeeltelijke sluiting gevraagd goed te kijken naar de vragen uit het werkgebied, een werkwijze die goed past bij de spilfunctie van de bibliotheek in de lokale samenleving. Wie het nieuws volgde, kon ook om de populariteit van de bibliotheek niet meer heen. Op de dag voordat de bibliotheek moest sluiten, ontstonden door het hele land lange rijen met boekenhamsteraars. Ook in de steeds langer wordende periode van sluiting verzamelden zich op veel plekken mensen voor de deuren van de bibliotheek, sommigen zichtbaar emotioneel (Kraak, 2020; RTL Nieuws, 2020).

Uitzonderingspositie voor bibliotheek

De discussie rondom de sluiting en heropening van de bibliotheek werd in het voorjaar van 2021 opnieuw gevoerd: toen werd de bibliotheek, op aandringen van meerdere politici in de Tweede Kamer, meegenomen in een eerste stap in het openingsplan. Oorspronkelijk was de bibliotheek bij de derde stap ingedeeld, maar door voldoende daling van de ziekenhuiscijfers mochten bibliotheken hun deuren al op 20 mei weer openen. Vanwege de benodigde procedures gingen bibliotheken wel een dag later open dan andere gelegenheden die tot de tweede stap behoorden, zoals sportscholen en zwembaden: die openden hun deuren al op 19 mei. Ook tijdens deze politieke discussie werden de discrepanties in de regelgeving aangestipt: boekhandels waren tenslotte wel beperkt open, waardoor het wel mogelijk was een boek te kopen, maar niet om er een te lenen. Ook de belangrijke lokale functie werd benadrukt; bovendien zouden bibliotheken, vanwege de nabijheid bij de burger, niet voor meer reisbewegingen zorgen. Aanvankelijk werd door het Outbreak Management Team (OMT) aangedrongen op het gebruik van toegangstesten voor bibliotheken, maar vanwege de vertraging die dat proces opliep, werd dit afgehouden.

Openstelling onderdeel van grotere discussie

Bovengenoemde debatten rondom de opening van de bibliotheek pasten binnen een bredere discussie. Voor velen was het lastig te volgen welke instellingen wel en niet mochten openblijven en met welke reden. Winkels mochten aanvankelijk hun deuren geopend houden vanwege het lastig te maken onderscheid tussen essentiële en niet-essentiële producten. De sportschool werd, in tegenstelling tot de eerste lockdown, lange tijd opengehouden als fysieke en mentale uitlaatklep. Dit zorgde voor vreemde inconsistenties. Men mocht bijvoorbeeld geen boeken lenen in de bibliotheek, maar wel boeken kopen in de boekhandel. Een drukke woonwinkel bezoeken mocht wel, maar een openluchtmuseum niet. In zwaardere lockdownperiodes werd dit meer gelijkgetrokken: toen waren naast bibliotheken ook niet-essentiële winkels gesloten.

Europees beleid niet eenduidig

De discussie rondom opening en sluiting van verschillende soorten openbare gelegenheden woedde niet alleen in Nederland, maar ook in de rest van Europa. Ieder land maakte andere beslissingen. Zo koos men in Frankrijk en België eind 2020 wel voor de sluiting van niet-essentiële winkels, veel eerder dan in Nederland. Dat zorgde voor interessante taferelen: in Franse supermarkten werden de boekenafdelingen bijvoorbeeld met rood lint afgezet. In België waren, anders dan tijdens de eerste lockdown, bibliotheken en boekhandels nu juist wel geopend. Onze zuiderburen zagen in deze boekenplekken geen besmettingshaard. De gezamenlijke bibliotheek van het Nederlandse Baarle-Nassau en het Vlaamse Baarle-Hertog bleef wel gesloten. Ook in het Verenigd Koningrijk was het zoeken naar de logica. Schotten konden in de laatste maanden van 2020 gewoon naar de bibliotheek, terwijl Engelsen en Noord-Ieren alleen nog boeken mochten afhalen. Alleen in Wales zat de bibliotheek helemaal op slot (Frijters & Van Uffelen, 2020).

Bron: de Volkskrant, op basis van data van onder andere Google, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Rijksoverheid

Bronnen

- Frijters, S. & Uffelen, X. van (2020). *Wat is gevaarlijker: de bibliotheek of de boekhandel?* De Volkskrant. Geraadpleegd op 30-11-2020.
- Kraak, H. (2020). *Nog even snel boeken hamsteren voordat de bieb weer op slot gaat*. De Volkskrant. Geraadpleegd op 30-11-2020.
- Pré, R. du (2020). *Rutte houdt voet bij stuk: biebs en buurthuizen alleen op afspraak open*. De Volkskrant. Geraadpleegd op 30-11-2020.
- RTL Nieuws. *De bieb toch weer open: 'Ze hadden huilende mensen voor de deur'*. Geraadpleegd op 30-11-2020.
- Tweede Kamer der Staten-Generaal (2020). *Motie van het lid Klaver over geen generieke sluitingen doorvoeren voor bibliotheken en buurthuizen tijdens de coronacrisis*. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) (2020). *Invulling motie 'Buurthuizen, Bibliotheken'*. Geraadpleegd op 30-11-2020.